

МАЛКО ИЗВЕСТНИ ИМЕНА ОТ БЪЛГАРСКАТА БОТАНИКА. АЛЕКСАНДЪР К. ДРЯНОВСКИ

СТЕФАН СТАНЕВ

В биологичните среди А. Дряновски е известен най-вече като ентомолог-лепидоптеролог — в тази област той е работил най-много, тук има най-голям брой публикации и най-значими научни постижения. Дряновски се е занимавал още с приложна ентомология, с ботаника, с палеонтология, притежавал е едни от най-богатите и най-добре подредени частни колекции от пеперуди, растения, минерали и фосили, събирани и изготвяни лично от него в продължение на много години с голяма любов и старание. Изучаването на природата за него не е било само професия и научна кариера, а и дълбока вътрешна потребност и непреодолима страст, на която той тихо и скромно посвещава целия си живот, преодолявайки с рядка упоритост всички житейски и творчески трудности, които неизбежно са съпътствували нашите първи природоизпитатели.

Александър Кирилов Дряновски е роден на 22 юли 1879 г. в гр. Русе. Основно и гимназиално образование получава в Русе, а висше — естествени науки — в Софийския университет (1903). В гимназията негов учител по естествена история е известният природоизпитател Васил Ковачев, който рано забелязва увлечението на младежа към природата и го насочва към изучаване на пеперудите — една съвсем слабо позната дотогава група организми у нас. През студентството си Дряновски се запознава с бащата на българската ентомология — проф. П. Бахметьев, под чието влияние окончателно определя своите интереси към изучаването на пеперудите и с чиято помощ отпечатва първите си приноси. Приблизително по това време се свързва и с най-добрия европейски лепидоптеролог проф. Н. Rebel (от Природонаучния музей във Виена), с когото поддържа близко познанство и научно сътрудничество до края на живота му.

След завършване на висшето си образование в продължение на 9 години Дряновски учителствува в I Софийска мъжка гимназия. От 1912 до 1922 г. е на работа в Централния земеделски изпитателен институт в София, първоначално във фитопатологичната секция, после като началник на новооснованата ентомологическа секция. През същото това време взема участие в Балканската и Първата световна война и на два пъти е изпращан в Германия на специализация по приложна ентомология и пчеларство. През 1922 г. става уредник в Училищния музей към Министерството на народната просвета и работи тук до пенсионирането си (1944). От 1949 до 1957 г. е привлечен към Дирекцията за минни и геоложки проучвания в София да се грижи за палеонтологическите и геологическите сбирки.

На младини заболява от туберкулоза, но благодарение на самоналожения си строг режим на живот и многобройните екскурзии сред природата Дряновски възстановява здравето си и доживява до 89-годишна възраст. Почива в София на 24 април 1967 г.¹

¹ По-подробно за живота и дейността на А. Дряновски като зоолог вж. Б у р е ш (1924) и Т у л е ш к о в (1960).

Въпреки определените си интереси към пеперудите още като студент, а след това и като учител, Дряновски събира растения без първоначално да има намерение да публикува нещо по флората на страната. Като лепидоптеролог доброто познаване на растенията за него става и необходимост, особено когато започва да се занимава с вертикалното разпространение на пеперудите по Витоша, Рила, Стара планина и Славянка. Решаването на този проблем наистина не е било възможно без познаването на нашата високопланинска флора и растителност, на техните екологически особености и закономерности. Тъкмо тези проучвания, извършени съвместно с известния наш миколог и фитопатолог д-р Борис Иванов², най-напред по Витоша, а след това и в Централна Стара планина стават обект на първите ботанически публикации на А. Дряновски (I w a n o w i. D r e p o w s k y, 1910; 1912). И в двете статии целта на авторите е да установят растителните формации в алпийския пояс на Витоша и Централна Стара планина и връзката им с екологическите особености на местообитанията и надморската височина. Разбира се, смисълът, който те влагат в понятието „формация“, не съответствува на сегашните ни представи за съдържанието и обема на тази геоботаническа класификационна единица. В това отношение те са се придържали към терминологията и критериите в известния труд на А. Енглер „Die Pflanzen und pflanzengeographische Gliederung der Alpenkette“. Така в алпийската зона (пояс) на Витоша и Централна Стара планина Иванов и Дряновски различават два основни вида формации: на дървесните растения и на тревите, от които първата е представена само от формацията на ниските храстчета и полухрастчета, а втората — от формацията на сухите и свежите ливади, формацията на влажните ливади, формацията на изворите и потоците и скалната формация (на Витоша има и шеста формация — на фитопланктона). Всяка една от тези формации те характеризират с известен брой растения, за които посочват в какви вертикални граници са разпространени.

Тези две статии на Б. Иванов и А. Дряновски са едни от първите ботанически публикации на български автори, в които се разглеждат геоботанически и екологически въпроси. Въпреки някои непълноти за времето си те дават добра представа за характера на високопланинската флора и растителност на Витоша и Стара планина.

Въпросът за растителните формации по нашите високи планини и връзката между вертикалното разпределение на растенията и пеперудите продължава да интересува Дряновски и след това, въпреки че от 1912 г. за един доста продължителен период от време той се занимава с приложна ентомология. Двадесет години по-късно, когато започва да изучава пеперудите на планината Алиботуш (Славянка), той отново се връща към него и едновременно с пеперудната фауна изучава флората и растителността на тази извънредно интересна и богата на растителни и животински видове планина. За първите си впечатления от растителните пояси на Славянка Дряновски най-напред споменава в статията си „Върху лепидоптерните пояси на Алиботуш“ (Дряновски, 1933в), а по-подробните си наблюдения върху растителността на планината излага в статията си „Флората на македонската планина Алиботуш. IV. Растителни формации и пояси (Дряновски, 1934б). И този път за образец той има цитираната книга на А. Енглер и съгласно с него разграничава по Славянка 3 пояса (зони) — планински, подалпийски и алпийски, съответстващи на Средноевропейския буков пояс, Северноевропейския иглолистен пояс и високопланинския (алпийския) пояс, определени за бъл-

² Във връзка с темата на докторската си дисертация, разработена в Швейцария, Б. Иванов е имал възможност да се запознае с редица особености на флората и растителността в Швейцарските Алпи.

гарските планини от Н. Стоянов и Б. Стефанов в първото издание на „Флора на България“. Всеки от споменатите три пояса Дряновски характеризира с дълъг списък от растения, между които отделя някои особено специфични видове, по които според него всеки пояс може да бъде със сигурност разграничен. Така например за планинския пояс като най-специфични видове той посочва: *Dianthus drenovskyanus* R e s h. fil., *Viola delphinantha* B o i s s., *Centaurea parilica* S t o j. et S t e f. и *Saxifraga ferdinandi coburgi* K e l l. et S u m d. var. *radoslavovii* S t o j. По отношение на растителните формации Дряновски различава най-напред формация на дървесните растения и храстите и формация на тревистите растения, във всяка от които по-нататък разглежда редица формации, разграничавани по доминантен признак (при дърветата и храстите) и според екологическите особености на терена (при тревистите), като последните проследява по пояси. За всяка формация е даден списък от видове, които я характеризират флористично и екологично. Дадени са и схеми, онагледяващи вертикалното разпределение на най-специфичните видове.

В тази и друга една статия (Д р я н о в с к и, 1933б) се спира и на някои биологични особености на флората на Славянка, наблюдавани от него (по големи размери на растенията, растежа им на туфи, по-различни багри в цветовете на едни и същи видове), които се опитва да обясни с географското положение и почвено-грунтови особености на планината.

По време на 5—6-годишните си проучвания по Славянка (започва през 1929 г.) Дряновски събира богат флористичен материал, сред който много растения се оказват нови за планината, десетки други — нови за България или нови за науката. Тези интересни флористични данни са отразени от него в 6 „приноса“, публикувани през периода 1933—1937 г. (Д р я н о в с к и, 1933а, б, 1934б, 1936, D e g e n, 1937)³. Почти всички материали от хербария на Дряновски, събрани по Славянка, са били прегледани и определени от А. von Degen, S. Javorka, K. Reehinger fil., R. Roniger, Н. Стоянов, Б. Ахтаров и други ботаници. Това много ясно личи от публикациите му, в които той винаги най-акуратно посочва в скоби, от кого е определено растението. Особено голяма помощ му е оказвал проф. А. von Degen (Будапеща), на когото Дряновски в продължение на няколко години редовно е изпращал материалите си. Казаното важи и за съобщените нови за науката растения — с изключение на 1 разповидност и 5 форми всички останали (21 на брой), сред които стои и името на Дряновски като детерминатор, са описани от други автори (най-често от А. von Degen, K. Reehinger и S. Javorka). За някои от таксоните тези автори са предоставяли на Дряновски сам да съобщи диагнозите им в свои публикации и в тези случаи той отново акуратно е отбелязвал на кого принадлежи описанието⁴.

³ Само 4 от статиите му са озаглавени съответно „втори“, „трети“, „шести“ и „седми“ принос. Като „първи принос“ той определя статията си „Върху богатата и особена флора на Алиботуш“ (Д р я н о в с к и, 1933б), в която има „Списък на новооткритите от мен досега по Алиботуш растения по семейства“. „Пети принос“ е включен като прибавка в статията му „Флората на македонската планина Алиботуш. IV. Растителни формации и пояси“ (Д р я н о в с к и, 1934б), самата приета за „четвърти принос“.

⁴ Немалък брой нови за науката таксони се съобщават в една и съща година едновременно и в публикация на Дряновски, и в публикация на някои от споменатите автори. В такъв случай е много трудно да се каже коя статия има приоритет. Грешки обаче на кого принадлежи диагнозата не може да се допуснат, тъй като, както посочих, Дряновски навсякъде акуратно е отбелязал кой е събрал, определил и описал растението, независимо че и той стои като автор на новия таксон. Тези подробности около флористичните публикации на Дряновски според мен са необходими, за да може да се прецени реалната стойност на неговите приноси. Същевременно те очертават автора като извънредно добросъвестен и коректен изследовател, който със своите ботанически публикации се стреми пре-

Друга голяма група растения, събрани от Дряновски по Славянка и оказали се нови за планината, за България или за науката, са публикувани от A. von Degen (1933, 1934), A. von Degen и Reisinger (1933), Reisinger (1932, 1933), Stojanoff (1931a), а отделни таксони, по същото време или по-късно — в други техни публикации или от други автори.

Между съобщените от самия Дряновски нови за България растения от Славянка са например *Gentiana crispata* Vis., *Viola orphanidids* Boiss., *Minuartia bosniaca* (Besck) K. Malý, *Silene flavescens* W. K. var. *thessalonica* (Boiss. et Heldr.) Boiss. и др.

Самостоятелно или в съавторство Дряновски е описал и съобщил (с направените по-горе бележки!) следните нови за науката таксони: *Bromus fibrosus* Hask. f. *alibotušensis* Degen. et Javorka (=B. f.), *Colchicum drenovskii* Deg. et Rech. fil. var. *degenii* Degen. (=C. *dörfleri* Hal. var. *orientalis* Kit.) Stoj. et Stef.), *Fritillaria drenovskyi* Deg. et Stoj. var. *multiflora* Rech. fil. et Dren. (=F. d.), *Crocus pulchellus* Herb. f. *alba* Dren. (=C. p.), *Minuartia verna* (L.) Hieron var. *mediterranea* (Fenzl) Hayek f. *elongata* Deg. et Dren. (=M. v. var. m.), *Alyssum montanum* L. var. *regis-borisii* Deg. et Dren. (=A. m. subsp. *regis-borisii* (Deg. et Dren.) Stoj. et Stef.), *A. montanum* L. var. *graecum* Hoff. f. *alibotušensis* Deg. et Dren. (=A. m. subsp. r.-b.), *A. murale* W. K. subsp. *alpinus* Boiss. f. *macedonica* Nyar. et Dren. (nomen nudum), *Draba athoa* (Griseb.) Boiss. f. *alibotušensis* Deg. et Dren. (=D. a. var. *alibotušensis* (Deg. et Dren.) Vălev), *Saxifraga ferdinandi-coburgi* Kell. et Sünd. var. *macedonica* Dren. (=S. f.-c.), *Rosa pendulina* L. var. *paschalievi* Dren. et Javorka (=R. p.), *Rosa tomentosa* Sm. var. *nicans* Déségl. f. *schirkovii* Dren. et Javorka (=R. t.), *Genista carinalis* Griseb. f. *aurantiaca* Deg. et Dren. (=G. c.), *Astragalus chlorocarpus* Griseb. var. *alibotušensis* Deg. et Dren. (=A. *onobrychis* L. var. *chlorocarpus* (Griseb.) Stoj. et Stef.), *Onobrychis pindicola* Hausskn. subsp. *urumovii* Deg. et Dren., *Linum capitatum* Kit. var. *petkovii* Deg. et Dren., *Polygala comosa* Schk. subsp. *alibotušensis* Deg. et Dren. (=P. c. var. *alibotušensis* (Deg. et Dren.) Kož. et Petrova), *Gentiana tergestina* G. Besck var. *pirinica* Deg. et Dren. (=G. *verna* L. subsp. *tergestina* (G. Besck) Hayek), *Myosotis cadmea* Boiss. var. *leucantha* Deg. et Dren., *Nepeta pannonica* L. f. *alba* Dren. (=N. *nuda* L. subsp. *albiflora* (Boiss.) Gams.), *Veronica jacquinii* Baumg. subsp. *tenuissima* Deg. et Dren. (=V. j. var. *tenuissima* (Deg. et Dren.) Stoj. et Stef.), *Pedicularis frederici-augusti* Tomm. subsp. *drenovski* Deg. f. *rubra* Dren. (=P. *petiolaris* Ten.), *Globularia cordifolia* L. var. *bellidifolia* Ten. f. *fragrans* Deg. et Dren., *Campanula elliptica* Kit. f. *alba* Dren. (=C. *glomerata* L. var. *glomerata* f. *elliptica* (Kit.) Stoj., Stef. et Kit.), *Campanula orphanidea* Boiss. f. *umbrosa* Deg. et Dren. (=Petkovia *orphanidea* (Boiss.) Stef.), *Asyneuma canescens* (W. K.) Griseb. et Schenk var. *nudiflorum* Dav. f. *alibotušense* Deg. et Dren. (=A. c. f. *nudiflorum* (Dav.) Hayek), *Centaurea rhenana* Boreau subsp. *reflexa* Deg. et Dren. (=C. *stoebe* L. subsp. *rhenana* (Boreau) Hayek).

Както се вижда, от изброените 27 таксона 4 запазват таксономичния си ранг, 4 са с понижен таксономичен ранг, а останалите 19 минават в синонимката⁵.

ди всичко да прибави скромния си принос в опознаването на нашата флора и растителност, за което говори и фактът, че повечето от тях са отпечатани с негови лични средства.

⁵ Съгласно Флора на НР България, т. I—IX, и Стоянов, Стефанов и Китанов. Флора на България (4. изд., 1966—1967).

По материали на Дряновски са описани и следните нови за науката таксонни от други автори, повечето от които са наречени на неговото име: *Fritillaria drenovskyi* Deg. et Stoj., *F. drenovskyi* var. *polyantha* Rech. fil. (= *F. d. f. polyantha* (Rech. fil.) Jan ev), *Colchicum drenovskii* Deg. et Dren. (= *C. autumnale* L.), *Dianthus drenovskyanus* Rech. fil. (= *D. gracilis* S. S. subsp. *gracilis*), *D. drenovskyanus* var. *oreocosmos* Rech. fil. (= *D. gracilis* subsp. *gracilis*), *Delfinium fissum* W. K. var. *alibotušensis* Rech. fil., *Erysimum drenovskii* Deg., *E. comatum* Pañ. var. *drenovskyi* (Deg.) Stoj., Stef. et Kit an. (= *E. helveticum* (Jacq.) DC. var. *drenovskyi* (Deg.) A sen ov), *Trifolium medium* L. subsp. *heldreichianum* (Hauskn.) Gib. et Belli var. *drenovskyi* Stoj., *Viola perinensis* Becker var. *bojadschiewii* Rech. fil. (= *V. p.*), *Onosma drenovskii* Deg. et Jav. (= *O. rhodopea* Vel.), *Thymus longidens* Vel. var. *drenovskii* Ronn. (= *T. thracicus* Vel. var. *thracicus*), *Pedicularis friderici-augusti* Tomm. subsp. *drenovskii* Deg. (= *P. petiolaris* Ten.), *Erigeron atticus* Vill. var. *drenovskii* Deg. (= *E. a. f. drenovskii* (Deg.) Stoj., Stef. et Kit an.), *Centaurea parilica* Stoj. et Stef. var. *drenovskii* Stoj.

За да се допълни представата за приноса на А. К. Дряновски към българската ботаника, ще трябва да се каже, че през 1929 г. той подарява личния си хербарий, съдържащ около 1000 вида в 5000—6000 хербарийни листа, събирани в продължение на близо 30 години, на Ботаническият отдел към Царския естественоисторически музей. През 1930 г. той подарява на музея още една неголяма хербарийна сбирка от високопланински растения (Дряновски, 1933б; Станев, 1977)⁶. Както всички останали материали от някогашния Ботанически отдел към Царския естественоисторически музей в София, сега материалите на А. Дряновски са част от големия хербарий на Института по ботаника с ботаническа градина при БАН, а това само по себе си определя и тяхното значение при сегашните проучвания на българската флора. При работа с хербария на института растенията на А. Дряновски и сега правят силно впечатление с добрия си външен вид, будят удивление от старанието и търпението, с които някога той ги е хербаризирал.

След отпечатването на последния му принос по флората и растителността на Славянка (през 1937 г.) А. Дряновски не се е занимавал повече с ботанически проучвания и изготвянето на ботанически сбирки. Но, както видяхме, и това, което е оставил дотогава, е напълно достатъчно, за да имаме основание да смятаме ентомолога А. К. Дряновски и за ботаник.

ЛИТЕРАТУРА

- Буреш, И. 1924. История на ентомологичното проучване на България. С. 136 с.
 Дряновски, А. 1933а. Втори принос към флората на Алиботуш. С. 7 с.
 Дряновски, А. 1933б. Върху богатата и особена флора на Алиботуш. С. 12 с.
 Дряновски, А. 1933в. Върху лепидоптерните пояси на Алиботуш. С. 51 с.
 Дряновски, А. 1934а. Трети принос към флората на Алиботуш. — Изв. бълг. бот. д-во, 4, 83—86.
 Дряновски, А. 1934б. Флората на македонската планина Алиботуш. IV. Растителни формации и пояси. С. 32 с.
 Дряновски, А. 1936. Шести принос към флората на Алиботуш. — Изв. Бълг. бот. д-во, 7, 74—79.
 Станев, С. 1977. Дейността на академик д-р И. Буреш, свързана с развитието на българската ботаника. — Изв. музеите Ю. България, 4, 9—21.
 Тулешков, К. 1960. Александър К. Дряновски — един от пионерите на нашето естествознание. — Природа, № 5, 102—105.

⁶ На мен не ми е известно каква е съдбата на сбирката на Дряновски с растенията от Славянка, събирани от него през периода 1929—1934 г., за която през 1933 г. той пише, че „сега краси колекциите на поверения ми Училищен музей“ (Дряновски, 1933б).

- D e g e n, A. v. 1933. Bemerkungen über einige orientalische Pflanzenarten. — Mag. bot. lapok, 32, 145—152.
- D e g e n, A. v. 1934. Bemerkungen über einige orientalische Pflanzenarten. — Mag. bot. lapok, 33, 69—76.
- D e g e n, A. v., K. R e c h i n g e r fil. 1933. *Colchicum drenovskii* sp. n. — Mag. bot. lapok, 27, 145—146.
- D r e n o v s k y, A. 1937. Siebenter Beitrag zur Flora von Alibotusch-Kitkaberg in Bulgarisch-Macedonien (Neue Fundorte), Sofia. 2 S.
- I w a n o w, B., A. D r e n o v s k y. 1910. Über die Pflanzenformationen der alpinen Region des Witoschaberges in Bulgarien. — Allg. bot. Zeitschr., No 11—12, 1—4.
- I w a n o v, B., A. D r e n o v s k y. 1912. Über die alpine Flora des Kalofer-Balkans in Bulgarien. — Allg. bot. Zeitschr., No 1—3, 1—4.
- R e c h i n g e r, K. fil. 1932. Eine neue balkanische Pflanze. — Fedde Repert. spec. nov., 31, 168—170.
- R e c h i n g e r, K. fil. 1933. Neue Pflanzen aus dem Alibotuš-Gebirge (Bulgar. NO Macedonien). — Mag. bot. lapok, 32, 152—153.
- S t o j a n o f f, N. 1931a. Beitrag zur Flora des Ali-Botusch-Gebirges (auf Grund der Sammlungen des Herrn A. Drenovsky). — Изв. Българ. бот. д-во, 4, 116—118.
- S t o j a n o f f, N. 1931b. Kritische Studien und Mitteilungen aus dem Herbar des Königlichen Naturhistorischen Museums in Sofia. III. — Изв. Царските природонауч. инст. в София, 4, 139—156.

Постъпила на 13. XI. 1990 г.

Адрес на автора:

Стефан Станев
Природонаучен музей
ул. „Ген. Заимов“ № 34, 4000 Пловдив

LITTLE KNOWN NAMES IN BULGARIAN BOTANY. ALEXANDER K. DRENOVSKY

STEFAN STANEV

(S u m m a r y)

A. K. Drenovsky is known above all as an entomologist-lepidopterologist, the field where he has his highest achievements. Over a certain period of his long years of research he was also actively involved in studies in botany on the high mountain flora and vegetation of Vitosha, the Central Stara Planina, and in particular of the Alibotush (Slavyanka) Mountain. This aspect of his research has not been examined and is relatively unknown. The new taxa, described by A. Drenovsky himself or in collaboration with other authors, and the taxa, described by other authors after his material, are listed.